
Andreja PREGER

JEVREJSKA ŠKOLA U SPLITU ŠKOLSKE 1942/43. GODINE

Rođen 20. marta u Pečuju (Mađarska), od oca Jakova Pregera, koji je odveden u logor Jasenovac i tamo ubijen. Srednju školu i muzičku završio je u Zagrebu. Studirao je prava u Beogradu i Zagrebu, gde je doktorirao 1937. Muziku je studirao na konzervatorijumu u Lajpcigu u klasi čuvenog profesora Maksa Pauera, a diplomirao u Ljubljani. Do 1941. bio je advokatski pripravnik u Zagrebu, odakle je njegova porodica pred ustašama pobjegla u Split. Bio je član Kazališta narodnog oslobođenja, od 1943. učesnik NOB-a, a od 1944. živi i radi u Beogradu.

Najveći deo svog radnog veka proveo je kao profesor klavira na Muzičkoj akademiji, gde je 1980. godine penzionisan, da bi do 1994. nastavio da predaje klavir na Akademiji umetnosti u Novom Sadu.

Andreja Preger je svoje izvanredne uspehe postigao kao pijanista koji je počeo da svira klavir sa pet godina, a javno je nastupao od devete do 90. godine. Održao je brojne koncerte u zemlji i širom sveta, imao je veoma uspešne turneje, nastupao je sa velikim umetnicima kao što su Andrej Šering, Leonid Kogan, Andre Navara, Ruđer Riči, Majkl Rabin...

Za svoj izvanredan umetnički rad dobio je brojne nagrade i priznanja, među kojima su Oktobarska nagrada Beograda, Nagrada za

životno delo Udruženja muzičkih umetnika Srbije, Orden Republike sa srebrnim vencem, Orden rada sa crvenom zastavom, Orden zaslug za narod sa zlatnom zvezdom, Medalju Belog anđela...

Iz prvog braka sa Ljiljanom Pavlović ima sina Jašu (61). U drugom braku je sa Angelinom Đoković i imaju kćer Evu (50). Od sina Jaše ima unuke Anu i Mašu, a od kćeri Eve, Filipa i Anu.

Težnje naroda i vlastodržaca sa zapadne strane Jadrana da vladaju obema njegovim obalama sežu u vremena Rimskog carstva. Car Dioklecijan smestio je svoju prestonicu na prostoru današnjeg Splita. Moćna Venecija vladala je stolicima Dalmacijom, a posle Napoleoneve Ilirije Dalmacija je potpala pod vlast Habsburške monarhije. Po njenoj propasti posle Prvog svetskog rata, Dalmacija postaje deo Kraljevine Jugoslavije, ali tokom Drugog svetskog rata fašističke sile Osovine komadaju Jugoslaviju i na čelu Hrvatske (a time i Dalmacije) i Bosne i Hercegovine dolazi šticećenik Musolinija (Mussolini) sa Liparskih ostrva, ustaša Ante Pavelić.

On je odmah po dolasku na vlast, kao poglavnik Hrvatske i Bosne i Hercegovine, morao da plati Musoliniju račun za svoj boravak (kao i boravak ustaša) pod zaštitom Dučea, i preda Dalmaciju Italijanima, koji su uspostavili vojnu i civilnu vlast na tom području.

Italijani nisu vršili genocidne radnje na područjima svoje vlasti, čak su ih sprečavali. Tako je područje pod njihovom okupacionom vlašću postalo luka spasa za sve progonjene od ustaša: Srbe i Jevreje. Italijani su tolerisali Jevreje i onda kada su ih premeštali na ostrva (Rab i Korčula) i odvodili ih u takozvanu civilnu internaciju u najudaljenije krajeve severne Italije (Pijemont), a Split

Andreja u majčinom krilu, u rodnom gradu Pečuju, u Mađarskoj

je posebno do kapitulacije Italije septembra 1943. postao pravo pribežište Jevreja iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Andreja Preger sa članovima Društva srpsko-jevrejskog prijateljstva – Dragoslavom Mihailovićem, Andrijom Gamsom i Dobricom Čosićem

Bio je tu i velik broj omladinaca, godišta za srednje škole. Po fašističkim zakonima Jevreji su bili isključeni iz svih škola. Ali to je bila samo forma. Italijanska civilna uprava bila je ambivalentna. S jedne strane važila je formalna zabrana, s druge je dozvoljena posebna škola za jevrejsku decu i omladince s overenim ispitima od strane italijanskih vlasti.

Jevrejsku školu osnovao je i organizovao gimnazijski profesor, do tada u splitskoj gimnaziji, Sigmund Šteg. On je okupio svoje mesne jevrejske kolege, profesore, kao i doseljene jevrejske izbeglice, među kojima je bilo stručnjaka i intelektualaca, i sastavio nastavnički kolegijum. Tu je, pored njega, bila profesorka Rajner (za jezike), inž. Finci (za prirodne nauke) i drugi. Pisca ovih redova, kao pravnika, angažovao je za predmet istorija. Nastava je održavana u jednoj privatnoj kući, a đaci podeljeni u osam razreda, po nastavnom planu i programu italijanskih škola. Grupe pojedinih razreda bile su ispod deset, nekada

i ispod pet. Tako je nastava mogla biti intenzivna i efikasna. Na kraju školske godine 1942/43, jula 1943. đaci su polagali ispit pred zvaničnom italijanskom komisijom i dobili veoma dobre ocene. Kad je jedan veći deo đaka, po kapitulaciji Italije, prebegao u Italiju, svedočanstva izdata od jevrejske škole u Splitu uvažena su u tamošnjim školama kao validna. Poznato mi je to po tome što je moja mlađa sestra imala svedočanstvo naše škole koje joj je priznato za dalje školovanje u Italiji.

Rad jevrejske škole u Splitu 1942/43. bio je značajan. On svedoči o trajnoj volji i akciji kod Jevreja da pod svim, i najtežim okolnostima deci i omladini ne budu uskraćene mogućnosti učenja i obrazovanja, i da, usprkos i najvećih prepreka, budu na najbolji mogući način pripremljeni za zadatke koji ih čekaju u životu.